

УДК 32 : 913 (477) : 353 : 005.591.3

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В
УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ**<http://orcid.org/0000-0003-2910-0497>**Антонюк Дмитро Анатолійович**, д. е. н., віце-президент Запорізької торгово-промислової палати, м. Запоріжжя, antoniuk@cci.zp.ua, 050-690-88-34**Dmytro Antoniuk**, Doctor of Economics, Vice-President of the Zaporizhzhya Chamber of Commerce and Industry.***D. Antoniuk. Conceptual bases of territorial communities` development amid implementation of regional policy.***

Development of united territorial communities` amid implementation of regional policy is studied in the article. It is defined that conceptual bases of united territorial communities` development reflect trends strategies for achieving high level of region`s and community`s self-sufficiency in the long-term period and includes tools for achieving tactical goals. The basic principles of the concept of territorial communities` development formation in the context of regional policy implementation are outlined, namely: features of territorial communities` social and economic development; self-sufficiency; distinguishing of the region`s "core", which includes united territorial communities supporting high level of development; effective utilization of human, material and financial resources` concentration; integrity as the development of every territorial community to ensure region`s self-sufficiency as a whole; coherence of community and regional authorities` actions; systematicity. It is defined that human, material and financial resources are the basic parts of territorial communities development concept`s object. It is substantiated that the strategic goal of the conceptual foundations for territorial communities` development formulation includes: communities` grouping based on self-sufficiency level, distinguishing the communities with the highest level of development and positioning them as the region`s "core"; developing measures and methods of regional policy for eliminating social and economic disproportions of communities development; improvement of national economy`s territorial organization balancing the development of certain territorial entities within a certain region. It is determined that the philosophy of a "new" regional policy involves active participation of all regional development subjects and their potential leveraging. The article is descriptive.

Антонюк Д. А. Концептуальні основи розвитку територіальних громад в умовах реалізації регіональної політики.

У статті досліджується розвиток об'єднаних територіальних громад в умовах реалізації регіональної політики. Визначено, що концептуальні основи розвитку об'єднаних територіальних громад відображають орієнтири щодо стратегії досягнення високого рівня самодостатності громади та регіону в довгостроковому періоді і включає інструментарій досягнення тактичних цілей. Виокремлено основні принципи формування концепції розвитку територіальних громад в умовах реалізації регіональної політики, серед яких: врахування особливостей соціально-економічного розвитку територіальних громад; самодостатність; виділення «ядра» регіону, яке включає об'єднані територіальні громади, котрі забезпечують високий рівень розвитку; ефективне використання концентрація людських, матеріальних та фінансових ресурсів; цілісність, тобто розвиток кожної територіальної громади з метою забезпечення самодостатності регіону загалом; узгодженість дій органів управління громади та регіону; системність. Визначено, що основними складовими, на які спрямовується концепція розвитку територіальних громад є людські, матеріальні та фінансові ресурси. Обґрунтовано, що стратегічна мета визначення концептуальних основ розвитку територіальних громад передбачає: групування громад залежно від рівня самодостатності; виокремлення громад із найвищим рівнем розвитку та позиціонування їх як «ядро» регіону; розробка заходів та методів регіональної політики для усунення соціально-економічних диспропорцій розвитку громад; вдосконалення територіальної організації господарства на основі збалансування розвитку окремих територіальних утворень в межах певного регіону. Визначено, що філософія «нової» регіональної політики, яке передбачає активізацію участі усіх суб'єктів у розвитку регіону та максимальне використання його потенційних можливостей. Стаття має описовий характер.

Антонюк Д. А. Концептуальные основы развития территориальных общин в условиях реализации региональной политики.

В статье исследуется развитие объединенных территориальных общин в условиях реализации региональной политики. Определено, что концептуальные основы объединенных территориальных общин отражают ориентиры по стратегии достижения высокого уровня самодостатности общины и

региона в долгосрочном периоде и включает инструментарий достижения тактических целей. Выделены основные принципы формирования концепции развития территориальных общин в условиях реализации региональной политики, среди которых: учет особенностей социально-экономического развития территориальных общин; самодостаточность; выделение «ядра» региона, которое включает объединены территориальные общины, которые обеспечивают высокий уровень развития; эффективное использование концентрации человеческих, материальных и финансовых ресурсов; целостность, то есть развитие каждой территориальной общины с целью обеспечения самодостаточности региона в целом; согласованность действий органов управления общества и региона; системность. Определено, что основными составляющими, на которые направляется концепция развития территориальных общин человеческие, материальные и финансовые ресурсы. Обосновано, что стратегическая цель определения концептуальных основ развития территориальных общин предусматривает: группировка общин в зависимости от уровня самодостаточности; выделение общин с высоким уровнем развития и позиционирования их как «ядро» региона; разработка мероприятий и методов региональной политики для устранения социально-экономических диспропорций развития общин; совершенствования территориальной организации хозяйства на основе сбалансирования развития отдельных территориальных образований в пределах определенного региона. Определено, что философия «новой» региональной политики, которое предусматривает активизацию участия всех субъектов в развитии региона и максимальное использование его потенциальных возможностей. Статья имеет описательный характер.

Постановка проблеми. Зміни сьогодення та динаміка сучасних соціально-економічних систем, якими є об'єднані територіальні громади, виникає необхідність формування концептуальних основ розвитку. Виокремлення основних принципів дозволяє визначити напрями розвитку та інструментарій вирішення тактичних та стратегічних завдань. Зміна концептуального підходу щодо територіальної організації господарства України визначає територіальні громади як осередок розвитку та реалізації регіональної політики. Використання традиційного інструментарію реалізації регіональної політики призводить до виникнення соціально-економічної диспропорційності розвитку територіальних утворень та регіону загалом. Враховуючи складність функціонування територіальних громад, що автоматично стримує розвиток регіону загалом, актуалізується питання розробки концептуальних основ «нової» регіональної політики, яка б відповідала особливостям економічного середовища та викликам сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про значний науковий інтерес до розвитку об'єднаних територіальних громад свідчить значна кількість праць зарубіжних та українських вчених, присвячених розробці концептуальних підходів щодо подолання соціально-економічної диспропорційності на рівні регіону за рахунок підвищення ефективності функціонування територіальних одиниць. Серед зарубіжних науковців заслуговують на увагу праці таких вчених як Барнса Д., Гамблетона Р., Хоггета П. та інших [1]. Вчені аналізували особливості реалізації регіональної політики з метою розвитку громад. Праці українських вчених Лиска О., Мамонова В., Молодожена Ю., Ю. Куца, В. Сінченка [2-5] та інших присвячені умовам розвитку об'єднаних територіальних громад.

Виділення невирішеної проблеми. Потребу в подальших дослідженнях цієї проблематики обумовлена необхідність формування концепції розвитку об'єднаних територіальних громад та її практичного втілення в межах реалізації визначеної регіональної політики.

Метою статті є визначення концептуальних основ розвитку територіальних громад в умовах реалізації регіональної політики.

Результати дослідження. Враховуючи складність процесу розвитку, на нашу думку, перш за все, необхідно дослідити трактування поняття «концепція». Філософське визначення концепції передбачає трактування цієї категорії як основної ідеї будь-якої теорії, спосіб розуміння явищ та процесів [6, с. 301]. При цьому концепція, як правило, це не одна ідея, а сукупність поглядів щодо шляхів вирішення певної проблеми.

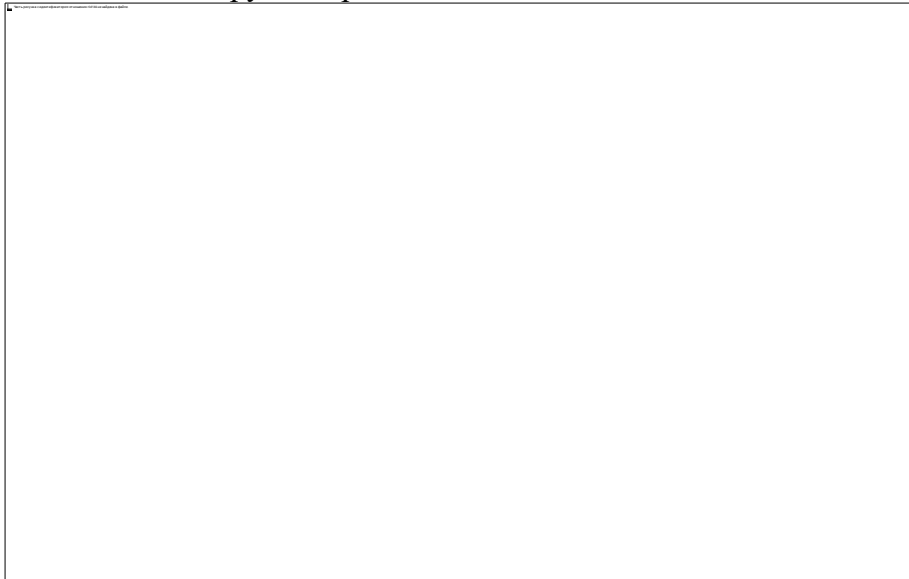
Цікавим є трактування концепції з точки зору системного підходу як компасу, орієнтиру в русі та розвитку окремої думки, ідеї або положення [7].

Отже, розглянуті трактування поняття концепції дозволяють надати визначення категорії концепції в такому формулюванні: концепція – система ідей, поглядів, думок, яка є відображення сутності явища або процесу, дає уявлення про ставлення до нього, а також це сукупність орієнтирів та інструментарію досягнення певного результату. Отже, визначення концептуальних основ є вкрай важливим, оскільки дозволяє уникнути поверхневого аналізу та забезпечує глибину дослідження певного явища або процесу. Зазначена характеристика є особливо важливою для дослідження процесу розвитку, оскільки розвиток – це рух, який супроводжується якісними та кількісними змінами. Для впорядкування цих змін та спрямування руху в потрібному напрямі необхідно визначити та сформулювати комплекс думок, ідей та принципів, які дозволять прискорити цей процес. Всі ці елементи в сукупності утворюють концептуальні основи розвитку.

Прагнення об'єднаних територіальних громад до самодостатності є мотивом до визначення концептуальних основ, які є елементами єдиної концепції. Крім того, розробка концепції є початковим кроком реалізації регіональної політики в тактичній та стратегічній перспективі.

В умовах реалізації регіональної політики концептуальні основи розвитку об'єднаних територіальних громад відображають орієнтири щодо стратегії досягнення високого рівня самодостатності громади та регіону в довгостроковому періоді і включає інструментарій досягнення тактичних цілей (рис. 1).

Основними складовими, на які спрямовується концепція розвитку територіальних громад є людські, матеріальні та фінансові ресурси. Для кожного елемента необхідно є визначення системи принципів розвитку, формування стратегії та аналіз можливостей щодо застосування певного інструментарію для досягнення тактичних цілей.

*авторська розробка

Рисунок 1 – Концептуальні основи розвитку територіальних громад в умовах реалізації регіональної політики

Загальним кінцевим показником усіх елементів розвитку об'єднаних територіальних громад є рівень самодостатності. Стратегічна мета розробки визначення концептуальних основ розвитку територіальних громад передбачає:

- групування громад залежно від рівня самодостатності;
- виокремлення громад із найвищим рівнем розвитку та позиціонування їх як «ядро» регіону;
- розробка заходів та методів регіональної політики для усунення соціально-економічних диспропорцій розвитку громад;

– вдосконалення територіальної організації господарства на основі збалансування розвитку окремих територіальних утворень в межах певного регіону.

Зауважимо, що важливим є територіальні громади, як складні соціально-економічні підсистеми регіону має власні інтереси, бачення щодо розвитку, унікальні потенційні можливості, що обумовлено різним рівнем розвитку людських ресурсів та фінансовими можливостями. Тому концепція сприяє адаптації регіональної економіки до нової територіальної організації господарства та зменшення соціально-економічної нерівності.

Головним показником досягнення цілей розвитку об'єднаних територіальних громад та результатом реалізації концепції є рівень самодостатності громад та регіону загалом.

Основними принципами формування концепції розвитку територіальних громад в умовах реалізації регіональної політики є: врахування особливостей соціально-економічного розвитку територіальних громад; самодостатність; виділення «ядра» регіону, яке включає об'єднані територіальні громади, котрі забезпечують високий рівень розвитку; ефективне використання концентрація людських, матеріальних та фінансових ресурсів; цілісність, тобто розвиток кожної територіальної громади з метою забезпечення самодостатності регіону загалом; узгодженість дій органів управління громади та регіону; системність - забезпечення розвитку громад як передумова стійкого розвитку регіону загалом.

Зауважимо, що в сучасних умовах концепція розвитку територіальних громад спрямована здебільшого не на розвиток, а на підтримку шляхом покриття витрат бюджету за рахунок дотацій, та не сприяє зменшенню диспропорційності соціально-економічного розвитку в межах регіону. Це обумовлює необхідність виокремлення концептуальних основ традиційної та «нової» регіональної політики (табл. 1). Нами виокремлено декілька елементів, які визначають характерні особливості традиційної та «нової» регіональної політики (табл. 1). На першому кроці виникає необхідність усвідомлення, що головною ціллю регіональної політики є пошук прихованого потенціалу для розвитку, а не фінансова компенсація соціально-економічних диспропорцій. В цьому випадку існує ризик формування постійної залежності від фінансових ресурсів у вигляді дотацій.

Головною рушійною силою «нової» регіональної політики є людські ресурси, адже володіють значними латентними здібностями, що і є частиною прихованого потенціалу розвитку.

Таблиця 1

Концептуальні основи традиційної та «нової» регіональної політики

Елемент	Концептуальні основи	
	традиційної регіональної політики (до 2014 р.)	«нової» регіональної політики (з 2014 р.)
Цілі	Вирівнювання соціально-економічного розвитку регіону за рахунок компенсації диспропорцій	Пошук альтернативних варіантів розвитку, прихованого потенціалу регіону
Стратегії	Одновекторність	Багатовекторність
Рушійна сила	Фінансові ресурси	Людські ресурси
Філософія	Перерозподіл ресурсів на користь менш розвинутих підсистем регіону	Залучення усіх регіональних суб'єктів та максимальне використання потенціалу регіону
Управління	Центральний уряд	Різні рівня управління

*Складено автором самостійно

Головним стратегічним пріоритетом є багатовекторність розвитку, оскільки одновекторність є занадто ризикованою. Багатовекторність дає можливість вибору орієнтирів залежно від мети та можливостей.

Варто зауважити, що іншою повинна бути і філософія «нової» регіональної політики, яке передбачає активізацію участі усіх суб'єктів у розвитку регіону та максимальне використання його потенційних можливостей.

Змінюються також підходи до управління, що передбачає розподіл повноважень між органами різних рівнів управління.

Висновки. На основі проведеного дослідження, можна зробити висновок, що головною умовою збалансування територіальної організації господарства є визначення концептуальних основ розвитку територіальних громад, які орієнтовані на самодостатність регіону та відповідати принципам «нової» регіональної політики.

Об'єднані територіальні громади, маючи певну підтримку на регіональному рівні, повинні концентруватися на ефективному використанні власного природно-ресурсного потенціалу: людських, матеріальних та фінансових ресурсів.

У зв'язку з цим слід підсумувати, що забезпечення ефективної територіальної організації господарства та зменшення соціально-економічної диспропорційності управління є досить складним процесом, який передбачає сукупність взаємопов'язаних та послідовних дій щодо розвитку територіальних громад в межах окреслених концептуальних основ розвитку.

Напрямок подальших досліджень може бути визначення механізму реалізації «нової» регіональної політики щодо розвитку об'єднаних територіальних громад в межах певного регіону.

Перелік використаних джерел:

1. Burns D. *The Politics of Decentralization Revitalising Local Democracy [Text]* / Danny Burns, Robin Hambleton, Paul Hoggett. – Basingstoke and London : Macmillan, 1994. – 283 p.
2. Луска О.Г. Територіальна громада / *Енциклопедія державного управління: у 8 т.* – Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – 378 с.
3. Мамонова В.В. *Методологія управління територіальним розвитком: монографія* / В.В. Мамонова. – Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. – 196 с.
4. Молодожен Ю.Б. *Самодостатність територіальних громад: системний підхід: монографія* / Ю.Б. Молодожен. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2010. – 370 с.
5. *Територіальна громада: знаннєвість, дієвість: монографія* / Ю.О. Куц, В.М. Сінченко, В.В. Мамонова та ін.; за заг. ред. Ю.О. Куца. Харків: Віровець А.П.; Апостроф, 2011. – 340 с.
6. *Філософський енциклопедичний словник* / Редкол.: В.І. Шинкарук (голова), Є. К. Бистрицький, М. О. Булатов та ін. – К.: Абрис, 2002. – 744 с.
7. Коротков Е.М. *Дослідження систем управління. Концепція [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://bibliograph.com.ua/sistema-upravleniya/88.htm>.

References:

1. Burns, D., Hambleton R., Hoggett P. (1994) "The Politics of Decentralization Revitalising Local Democracy". Basingstoke and London, Macmillan, UK.
2. Lyska, O.G. (2011) "Territorial community / Encyclopedia of Public Administration",. Magister, Kharkiv, Ukraine.
3. Mamonova V.V. (2006) "Methodology of territorial development management": Magister, Kharkiv, Ukraine.
4. Molodozhen, Yu.B. (2010) "Self-sufficiency of territorial communities: systematic approach". ORID NAPA, Odessa, Ukraine.
5. Kutz, Yu.O., Sinchenko, V.M., Mamonov, V.V. (2011) *Territorial community: knowledge, effectiveness: monograph* Apostrophe, Kharkiv, Ukraine.
6. Shynkaruk, V.I., Bystritsky, Ye.K., Bulatov, M.O. (2002) "Philosophical Encyclopedic Dictionary". Abris, Kyiv, Ukraine.
7. Korotkov, E.M. *Research of control systems. available at: <http://bibliograph.com.ua/sistema-upravleniya/88.htm>*.

Keywords: conceptual bases; territorial communities; development; regional policy; principles.

Ключові слова: концептуальні основи; територіальні громади; розвиток; регіональна політика; принципи.

Ключевые слова: концептуальные основы; территориальные общины; развитие; региональная политика; принципы.

Рецензент: Горошкова Л. А., д. е. н., доцент, професор кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики, академік Академії економічних наук України, Запорізький національний університет

Перевірено на плагіат системою: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/8646335>